

Pääkirjoitus

Mitä on ammattikasvatus ja ammattikasvatuksen tutkimus?

Petri Nokelainen

Professori, FT
Tampereen yliopisto,
Kasvatustieteiden yksikkö
petri.nokelainen@uta.fi

Aloitin nyt viidettä vuotani Ammattikasvatuksen aikakauskirjan päätoimittajana. Täytyy vain todeta, että aika on kulunut nopeasti. Lueskelin juuri ensimmäistä pääkirjoitustani (Nokelainen, 2009) ja puntaroin mielessäni kuinka siinä esittämäni kymmenen lehden linjaukseen liittyvää teesiä ovat toteutuneet:

1. Edellisen editorin julkaistavaksi hyväksymät artikkelit julkaistaan lehdessä.
2. Vuoden ensimmäisen numeron

toimittaa ja pääkirjoituksen kirjoittaa päätoimittaja, kolme muuta ns. ”teemanumeroa” keskittyvät 1-2 vierailevan asiantuntijan toimittamina ajankohtaisiin aiheisiin. Päätoimittaja avustaa ja hoitaa referee-menettelyn.

3. Lehti julkaisee sekä referoituja että ei-referoituja ammattikasvatuksen alueelle suuntautuvia artikkeleita.
4. Lehti julkaisee tutkimusongelman kannalta relevantteja, niin määrällisiä kuin laadullisia menetelmiä käytäviä artikkeleita.
5. Referee – prosessi vastaa tieteellisille julkaisuille asetettuja vaatimuksia.

6. Lehden verkkosivuille lisätään lomake, jonka kautta voi ilmoittautua referoijaksi. Referoijien nimet julkaistaan vuoden viimeisessä numerossa.
7. Lehti noudattaa APA - tyyliä kaikkien artikkelien osalta.
8. Tutkimusaineiston hankinnan on noudatettava tieteellisiä standardeja (APA), prosessin on oltava läpinäkyvä ja tarkasti kuvattu, analysointi on tehtävä huolellisesti oikeita menetelmiä käyttäen ja tulosten raportoinnin on oltava objektiivista.
9. Artikkeleiden alkuun sijoitetaan enintään 200 sanan mittainen tiivistelmä ja 3-5 avainsanaa.
10. Lehti noudattaa Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) suosituksia hyvän tieteellisen käytännön ja sen loukkausten käsittelyn suhteen.

Kuudentoista toimitetun lehden jälkeen voin todeta, että kehitys on kulkenut edellä mainittujen tavoitteiden suuntaan: vain kolme niistä on jäänyt toteutumatta tai toteutunut vain osittain. Kuudennessa kohdassa mainittu refereiden ilmoittautumislomake on jätetty tarpeettomana toteuttamatta, asiantuntevien arvioitsijoiden saamisessa ei ole ollut ongelmaa. Seitsemäs kohta, APA - tyylin täydellinen noudattaminen on varsin haastava tehtävä, josta päätin ei-referee artikkelien kohdalla lehden toimituskunnan kanssa käydyn keskustelun jälkeen luopua. Kahdeksannessa kohdassa asetettua tavoitetta on jokaisen tieteellisen tutkimuksen ja sen tulosten raportoinnin pyrittävä toteuttamaan. Tosiasia lienee kuitenkin se, että joitakin virheitä ja puutteita jää huomaamatta, vaikka artikkelit alistetaan useampivaiheiselle tarkistusprosessille.

Olen vuosien kuluessa huomannut,

että saan melko usein ennen artikkelikäsikirjoituksen saapumista joko sähköpostiviestin tai puhelinsoiton, jossa tiedustellaan onko tutkimusaihe soveltuva lehdessä julkaistavaksi. Toisin sanoen, tutkijat ovat tahoillaan miettineet mitä on ammattikasvatus ja mitä luetaan siihen liittyväksi tutkimukseksi. Myönnän, että en avannut neljä vuotta sitten teemässäni pääkirjoituksessa em. listan kolmatta teesiä kovinkaan täsmällisesti, esitin vain aika lavean kuvauksen: "Ammattikasvatus pitää sisällään laajan kirjon aiheita keskittyen pääasiassa ammatillisiin opintoihin ja työelämään liittyvään ammatilliseen kasvuun (esim. kasvuorientaatio) ja oppimiseen (esim. itse-sääätely)." (Nokelainen, 2009, s. 5). Kannustin kuitenkin monitieteiseen tutkimukseen ja esitin esimerkin jossa aamatin oppimista voitaisiin tarkastella lääketieteen ja tietojenkäsittelytieteen näkökulmista.

Minusta tuntuu, että nyt on sopiva hetki määritellä hieman tarkemmin mitä ammattikasvatus käsitteenä pitää sisällään, miten se poikkeaa muista kasvatustieteen aloista ja mitä tarkoitetaan ammattikasvatuksen tutkimuksella. Aloitan kuvaamalla lyhyesti ammattikasvatuksen yliopistotasaisen opetuksen tilannetta Suomessa.

Tampereen yliopiston Kasvatustieteiden yksikössä on Suomen ainoa ammattikasvatuksen maisteriohjelma, joka on suunnattu ammatillisen koulutuksen kentällä toimiville opettajille, henkilöstön kehittäjille ja muille ammattikasvatuksen asiantuntijoille. Se tarjoaa tieteelliseen tutkimukseen perustuvaa ammattikasvatuksen ylintä opetusta joka tukee opiskelijoiden jatkuvalla oppimiselle rakentuvaa ammatissa kehittymistä ja ammatillista kasvua sekä kehittää hei-

dän valmiuksiaan tuottaa uudenlaisia ajattelu- ja toimintamalleja. Samaiseen yksikköön on myös sijoitettu Suomen ainoa ammattikasvatuksen professuuri, jota emeritus professori Pekka Ruohotie hoiti kolmenkymmenen vuoden ajan, vuodesta 1983 vuoteen 2012.

Tutkimuksen tulee olla vahvaan teoreettiseen viitekehykseen ja empiirisiin aineistoihin perustuvaa.

Kysymykseen ”Mitä on ammattikasvatus?” voidaan vastata seuraavalla määritelmällä: ”*Ammattikasvatus on organisoitua kasvatustoimintaa, jonka avulla nuoret ja aikuiset voivat toteuttaa tavoitteellisesti etenevää oppimista päämääränä ammatissa tarvittavien valmiuksien hankkiminen ja kehittäminen sekä edellytysten luominen itsenäiselle ammatilliselle toiminnalle ja jatkuvalle kehitykselle ammatissa.*” (Ruohotie, 2000, s. 284). Ammattikasvatuksessa on siis kyse nuorten ja aikuisten kasvattamisesta ammattiin, toisin sanoen ammatin oppimisesta ja ammatillisen kasvun elinikäisestä prosessista.

Miten ammattikasvatus eroaa kasvatustieteen muista aloista? Kasvatustieteen aloihin luetaan yleisen kasvatustieteen lisäksi kuuluvaksi varhaiskasvatus, aikuiskasvatus, ammattikasvatus ja eri-

tyiskasvatus. Ammattikasvatus poikkeaa sitä lähimpänä olevasta aikuiskasvatuksesta siten, että sen kohdejoukon ikäkauma on laajempi, ulottuen toisen asteen ammatillisissa opinnoissa olevista nuorista (15–18 vuotta) työelämässä olevaan aikuisväestöön (18–68 vuotta). Ammattikasvatuksen ydintehtävä on kasvatus, kohteena nuoret ja aikuiset, joiden ammatilliseen kasvuprosessiin pyritään vaikuttamaan. Ensisijaisena tarkastelukohteena ovat ammatilliset kvalifikaatiot oppimisprosessin näkökulmasta (esim. Hövels, 2001; Kanfer & Ackerman, 2005; Ruohotie, 1996, 2002, 2003, 2005; Ruohotie, Nokelainen, & Korpelainen, 2008) ja toissijaisena alakohtaisen substanssietiedon näkökulmasta (esim. Billett, 2001; Mulder, 2001; Nokelainen, Korpelainen, & Ruohotie, 2009).

Ammattikasvatuksen ytimessä tapahtuvan tutkimuksen tulee olla vahvaan teoreettiseen viitekehykseen ja empiirisiin aineistoihin perustuvaa, tässä ajassa tapahtuvaa metodologisesti innovatiivista ja vahvaa tutkimusta. Sen tehtävänä on työtehtävien ja niihin liittyvien ongelmien kuvaaminen ja selittäminen, sekä tämän päivän opetus-oppimisprosessien analysointi ja konstruointi. Ammattikasvatuksen tutkimuksen on tapahduttava ja sen tekijöiden on oltava läsnä siellä missä ammatin oppimista ja ammatillista kasvua tapahtuu – oppilaitoksissa (esim. Eteläpelto, 2009; Nokelainen, 2010) ja työpaikoilla (esim. Tynjälä & Virtanen, 2005; Nokelainen & Ruohotie, 2009).

Edellä sanottu ei sulje pois muunlaisia, edellisen tavoitteen toteutumista tukevia ja täydentäviä lähestymistapoja ammattikasvatuksen ilmiöiden tutkimiseen. Esimerkkeinä mainittakoon sosio-

loginen (ammattikasvatus- ja koulutus sosialisaationa), kasvatusfilosofinen (ammattikasvatuksen olemus ja tietoteoreettinen perusta) ja kasvatushistoriallinen (amatillisen kasvun suhteuttaminen kansalaiseksi kasvamisen prosesseihin) näkökulma (esim. Heikkinen, 1995; Ruohotie, 2000; Tuominen & Wihersaari, 2006). Käsillä oleva Ammattikasvatuksen aikakauskirjan vuoden 2013 ensimmäinen numero sisältää neljä artikkelia, jotka tarjoavat konkreettisen katsauksen tämän päivän ammattikasvatuksen tutkimuksen monimuotoisuuteen.

Ensimmäinen artikkeli käsittelee lennonjohtajien amatilliseen huippuosaamiseen liittyviä tekijöitä (Pylväs, Nokelainen, & Roisko, 2013). Uskon, että kaikilla tätä tekstiä lukevilla on kokemuksia vain sellaisista lentokoneella tehdystä matkoista, jotka ovat päättyneet koneen onnistuneeseen laskeutumiseen. Vaikka lentoliikenne on kompleksinen ja muuttuvien olosuhteiden johdosta vaikeasti hallittava palapeli, tämä on ainakin matkustajilta kysyttäessä vaativa, mutta toivottava perustason suoritus niin lentäjiltä kuin muiltakin lentoliikenteen parissa työskenteleviltä henkilöiltä (ml. esim. lentokentän turvallisuudesta ja lentoliikenteen koordinoimista ja johtamisesta vastaavat henkilöt). Tämän alan ammattiosaajien ammatitaidon minimivaatimukset ovat siis korkealla. Erilaisiin lentoliikenteen työtehtäviin sijoittuvien henkilöiden soveltuvuus pyritäänkin varmistamaan vaativien pääsykokeiden ja kansainvälisten sopimusten määrittelemiin oppisisältöihin perustuvan, ulkopuolisten tahojen valvoman koulutuksen avulla. Kuitenkin useimmilla meistä on myös lentomatkailuun liittyviä kokemuksia tilanteista, jolloin kaikki ei ole sujunut etu-

käteissuunnitelmien mukaisesti: Kone ei ole päässyt lähtemään kentältä (tai laskeutumaan) sovitun aikataulun mukaisesti esimerkiksi ilmatilan ruuhkaisuuden, teknisen vian tai sääolosuhteiden vuoksi. Vaikka ennalta arvaamattomien tekijöiden vaikutus on otettu lentoliikenteessä huomioon moninkertaisilla varmistusjärjestelmillä ja ennalta sovituille ja harjoitelluille toimintarutiineilla, yksilötason inhimillisten tekijöiden vaikutuksia ei oletettavasti koskaan voida täysin eliminoida. Kirjoittajat antavat artikkelissaan lennonjohtajien kertoa työstään ja kuvailla sen menestykselliseen suorittamiseen vaadittavia ominaisuuksia koskien niin ammattiosaajaa kuin amatissa poikkeuksellisen hyvin menestyvää amatillista huippuosaajaa. Tulosten perusteella voidaan todeta, että poikkeuksellisen vahvat itsesäätelykyvyt liittyvät amatillisen huippuosaamisen kehittymiseen.

Toisessa artikkelissa Mäntynen (2013) tarkastelee ala-asteen rehtorin ja opettajien kokemuksia sosiaalisesta roolistaan ja osallisuudestaan koulun strategiaprosessissa. Haastatteluaineistoon ja lomakekyselyyn perustuvat tulokset lisäävät teoreettista ymmärrystä laatutyöstä ja laatupalkitsemisen taustalla vaikuttavasta johtamisesta ja strategiatyöstä. Tapaustutkimuksen kohteena olleen laatupalkitun koulun henkilöstön keskuudessa vallitsi hyvä ilmapiiri, ja johdon ja henkilöstön näkemykset toteutettavasta strategiasta olivat lähellä toisiaan. Tästä huolimatta tutkimus paljasti jossain määrin ristiriitoja arkityön ja strategian yhdistämisessä. Vastaavanlaisten ristiriitoja aiheuttavien ilmiöiden tunnistamisen voidaan olettaa auttavan myös muita oppilaitoksia niiden pyrkimyksissä kehittää toimintansa laatua.

Kolmannessa artikkelissa Salmisto (2013) käsittelee kirjallisuuskatsauksen avulla rakennusalan tulevaisuuden osaamistarpeita tutkivan oppimisen ja opetusmenetelmien kehittämisen näkökulmasta. Tutkimuksessa käytetty teknisten alojen koulutukseen liittyvä aineisto koostui 42 artikkelista, seitsemästä osaamistarveraportista ja yhdestä väitöskirjasta. Tulokset osoittivat, että keskeisimmät osaamistarpeet kohdistuivat mm. poikkiteieteellisyyteen, yhteistoiminnallisuuteen ja ryhmätyötaitoihin. Kirjoittaja toteaa, että tutkivan oppimisen menetelmän käyttö on yksi mahdollinen tapa kehittää em. asioita, koska sen soveltamisella voidaan opetuksesta tehdä opiskelijakeskeisempää ja oppimislähtöisempää sekä tukea opiskelijoiden työsuuntautunutta oppimista.

Neljäs artikkeli esittelee saksalaisen kouluvaikuttajan ja työkouluideologian kehittäjän, Georg Kerschensteinerin (1854-1932) ajatuksia ja niiden vaikutusta suomalaisen ammattikoulutuksen kehittymiseen kohti nykyistä muotoaan. Laukia (2013) tarkastelee erityisesti kansakoulun jatkoluokkien toimintaa, koska useissa tapauksissa ne suuntautuivat kehittämään oppilaiden ammatillisia valmiuksia. Kirjoittaja pohtii artikkelin lopussa mitä annettavaa työkouluideologian kehittäjällä voisi olla tämän päivän suomalaiselle ammatilliselle koulutukselle sekä sen piirissä tehtävälle kehittäväälle tutkimustyölle.

Lähteet

Billett, S. (2001). Knowing in practice: Reconceptualising vocational expertise. *Learning and Instruction*, 11(6), 431–452.

Eteläpelto, A. (2009). Yhteisöllinen luovuus opettajaopiskelijoiden pitkäkestoisessa oppimis-yhteisössä: tunneilmapiiri ja valtasuhteet luo-

vuuden esteinä. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 11(3), 15–37.

Heikkinen, A. (1995). *Lähtökohtia ammattikasvatuksen kulttuuriseen tarkasteluun*. Acta Universitatis Tamperensis. Ser A vol.442. Tampere: Tampereen yliopisto.

Hövels, B. (2001). Qualification and Labour Markets: Institutionalisation and Individualisation. In W. J. Nijhof & J. N. Streumer (Eds.), *Key Qualifications in Work and Education*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Kanfer, R., & Ackerman, P. L. (2005). Work competence: A person-oriented approach. In A. J. Elliot & C. S. Dweck (Eds.), *Handbook of competence and motivation* (pp. 336–353). New York: The Guilford Press.

Laukia, J. (2013). Georg Kerschensteiner - ajatukset ja vaikutus Suomen ammattikouluun. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 15(1), 69–81.

Mulder, M. (2001). Competence development - some background thoughts. *The Journal of Agricultural Education and Extension*, 7(4), 147–158.

Mäntynen, M. (2013). Opettajan kokemus sosiaalisesta roolistaan ja osallisuudestaan koulun strategiaprosessissa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 15(1), 32–46.

Nokelainen, P. (2009). Pääkirjoitus. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 11(1), 4–7.

Nokelainen, P. (2010). Mistä on ammatilliset huipputaajat tehty? *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 12(2), 4–12.

Nokelainen, P., Korpelainen, K., & Ruohotie, P. (2009). Ammatillisen huipputaamisen kehittymiseen vaikuttavat tekijät: Tapauserkkinä suomalaiset ammattitaidon maailmanmestaruuskilpailuihin osallistuvat ja valmistautuvat nuoret. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 11(2), 41–53.

Nokelainen, P., & Ruohotie, P. (2009). Non-linear Modeling of Growth Prerequisites in a Finnish Polytechnic Institution of Higher Education. *Journal of Workplace Learning*, 21(1), 36–57.

Pylväs, L., Nokelainen, P., & Roisko, H. (2013). Ammatillisen huipputaamisen mallintaminen lennonjohtajan työssä. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 15(1), 10–31.

Ruohotie, P. (1996). Professional Growth and Development. In K. Leithwood, S. Chapman, D. Carson, P. Hollinger, & A. Hart (Eds.), *International Handbook of Educational Leadership and Administration* (pp. 419–445). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Ruohotie, P. (2000). Ammattikasvatuksen yliopistollinen opetus ja tutkimus. In A. Rajaniemi (Ed.), *Suomalaisen ammattikasvatuksen historia* (pp. 282–286). Helsinki: OKKA-säätiö ja Tampereen yliopiston Ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus.

Ruohotie, P. (2002). *Oppiminen ja ammatillinen kasvu*. Porvoo: WSOY.

Ruohotie, P. (2003). Mitä on ammatillinen huippuosaaminen? *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 5(1), 4–11.

Ruohotie, P. (2005). Ammatillinen kompetenssi ja sen kehittäminen. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 7(3), 4–18.

Ruohotie, P., Nokelainen, P., & Korpelainen, K. (2008). Ammatillisen huippuosaamisen mallintaminen: Teoreettiset lähtökohdat ja mitausmalli. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 10(1), 4–16.

Salmisto, A. (2013). Tiedon luomiseen perustuvalla oppimisella rakennusalan tulevaisuuden osaajia? *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 15(1), 47–68.

Tuominen, M., & Wihersaari, J. (2006). *Ammattikasvatusfilosofia*. Helsinki: OKKA-säätiö.

Tynjälä, P., & Virtanen, A. (2005). Mitä taitoja työssä opitaan? Opiskelijoiden kokemuksia työpaikalla oppimisesta. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 7(1), 24–33.

